

રૉયલ નાટક મંડળી.

શ્રી *Rang* ૩૪૪

“એમાં શું ?”

નાટકનાં ગાયનો અને દુક સાર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શેઠ મહાશંકર વેણીશંકર.

રૉયલ નાટક મંડળીના માલેક, મુંબાઈ.

હાલ મુકામ-યુનીયન થીએટર—-તૈદ્રાપાઠ (સિંધ)

લેખક:—

જામન.

સામરેકર:—

મી० સોહરાબજી મેહરવાનજી કાવઠ.

પ્રાથમિક ૩ જી. પ્રત ૫૦૦૦ સને ૧૯૨૪

સર્વે હક્કો પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.

કૌમત ચાર આના.

૧૧૭૫૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૨૦ સ્ટામ્પાઈ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૧૭૬૮

ધી “ જૈન એડવોકેટ ” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ચીમનલાલ ગોકળદા
છાપ્યું છે. ધીકાંટા-અમદાવાદ.

गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

[गुजराती, कोंपीराभिट विभाग]

अनुक्रमांक ११०५८ वर्गक

पुस्तकसंख्या २२०१ २३९

विषय ६ - १ - २ - ३

નં. ૩૭૩૮.

ટેલીગ્રાફિક એડરેસ. TABLEFAN

જળીના કટમલાસના ઝુમરો, અને
ફેનસી બ્રેકેટો તથા બાણીતા પેરેલી
મેકરના ગીલીંગ અને ટેબલના
પંખાનો મેટો સ્ટોક આવો
પહોંચે છે.

ઈલેક્ટ્રીકને લગતો દરેક જાતનો સામાન
અને

પ્રખ્યાત ફીલીપ્સ લેમ્પ
મેટા જથ્થામાં કીફાયતથી મળશે
આવો અને ખાત્રી કરો
અકબરઅલી તાજભાઈ,

૧૬૬-૭૧ ખોખા બજાર,

મુંબઈ.

ૐ

શ્રી પરમાત્મને નમઃ
શ્રી

“ એમાં શું ? ”

નાટકના મુખ્ય પાત્રો.

પુરૂષ પાત્રો.

વિમળચંદ્ર.....એક ધનાઢય જગીરદાર.
સુરેન્દ્ર.....સોલીસીટર; વિમળનો નાનો ભાઈ.
વિનોદ.....વિમળચંદ્રનો પુત્ર.
બલભદ્ર [નાદિર]...પૈસે ટકે ખુવાર થયેલો એક ગૃહસ્થ.
માધવ.....એક લેખક. ઉર્મિલાનો પ્રિયતમ પાછળથી પતિ.
જગતવંદન.....સુરેન્દ્રનો સાળો. “ પ્રેમબંધન ” પત્રનો માલીક.
નંદન.....એક મવાલી. પ્રેમબંધન પત્રનો અધિપતિ.
જયરામ.....મજદુર પ્રેમનો પ્રીન્ટર. ઉર્મિલા તથા પ્રમિ-
લાનો મામો.
વિકુલજી.....એક સમાજ સેવક.
વનમાલી.....ગ્રામજ્ઞ તથા ઉર્મિલાનો પિતા.

સ્ત્રી પાત્રો.

સુલક્ષ્મી.....સુરેન્દ્રની સુશીલ સ્ત્રી.
પ્રમિલા.....બલભદ્રની ઉચ્છ્રંખલ વિકાસી પત્ની.
ઉર્મિલા.....પ્રમિલાની બહેન. પાછળથી માધવની પત્ની.
જમના.....જગતવંદનની, લણ્ણેલી અપટુ-ડેટ સ્ત્રી. મ્યુનીસી-
પલ મેન્જર.

તનમન.....જગતવંદનની પુત્રી.
ચંદા.....એક વેશ્યા ગાનારી.

તે ઉપરાંત—પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, સિપાઇઓ, નોકરો, દાસીઓ,
મ્યુનિસિપલ વૉટરો વગેરે,

૩૬

શ્રી.

“ એમાં શું ? ”

નાટકનો ટુંક સાર.

“ એમાં શું ? ” એ ત્રણ અક્ષરો હરકોઈ સમાજમાં દરેક કુ-
ટુંબમાં તેમજ દરેક વ્યક્તિને મુખે સ્વાભાવિક રીતે બોલતાં આપણે
અનુભવીએ છીએ ક્રોધ તિરસ્કાર વિકાર, દ્વેષ યા લાલચને અંગે
દમ્નિત કાર્ય કરી લેવા, લોકો હરકોઈ પ્રસંગે ભાવિ ઘટનાની મહ-
ત્તા યા ભયંકરતાનો ખ્યાલ ન કરતાં, શરૂઆતમાં “ એમાં શું ? ”
વડતાં, તે પ્રત્યે દુર્લ્લેસ કરી હસે છે. પણ જ્યારે એવા સમય સંજોગ કે
સાધનો બીજા રૂપે વધી જ્યારે વૃક્ષ બને છે, ત્યારે કેટલો અઘપાત
કેટલો અનાંચાર, કેટલી ગિઝલિત્તતા પ્રસરેતાં, સર્વ નાશ થઈ જાય
છે, તે દર્શાવવાનો અદ્યપ્રયાસ આ નાટકમાં કરેલો છે. અરેતું.

મંગળાચરણ.

હૃદય સ્તુતિ.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ-વનમાલીનું મકાન.

ગર્ભશ્રીમંતે બળભદ્ર સાથે પ્રમિલાનું વેવિશાળ થયેલું; પણ
નાટકની શરૂઆતના સમયે, ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા બળભદ્ર
સાથે લગ્ન થઈ ગયા બાદ, પ્રમિલા તથા ઉર્મિલાનો હાસ્ય વિનોદ
પ્રમિલાને સુદર વર પણ નિર્ધન વર મળતાં શોક. ઉર્મિલાનું આ-
શ્વાસન, ઉર્મિલાનું જવું. બળભદ્રનું આવવું. શુગાર ચેષ્ટા. એટલામાં
અનેક કાળાં ઘોળાં કરી શ્રીમંતે થયલા વનમાળીનું ગભરાટમાં દોડી
આવવું. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તથા સિપાઇઓનું પકડવા આવવું બાપને
બચાવવા, ઉર્મિલાએ પોતાના દાગીના ઉતારી આપી, તેમ કરવા
પ્રમિલાને કહેવું. પ્રમિલાએ તેમ ન કરતાં માન ધરી ઉભા રહેવું.
સર્વ માલ મીલકત જપ્ત કરી પોલીસ વનમાલીને પકડી લઈ જાય છે.

દશમી બીજી.

સ્થળ—જગતવંદનનું ઘર.

રસોઇએ નાસી જવાથી જગતવંદનની વિટંબણા. જમનાને તથા તનમનને રસોઈ કરવા ફરમાવવું. બન્નેની નાખુશી નંદનનું આવવું. અધિપતિની જગ્યા પર નંદનની નીમણુક. નંદન પર જમના તથા તનમનનું મોહિત થવું. જગતવંદનનો હાથ અફસોસ.

દશમ ત્રીજી.

સ્થળ—વિનોદનો લાયબેરી રૂમ.

સરકારે જપ્ત કરેલી મીઠકત પાછી મેળવવા સુરેન્દ્રની સજાહ લેવા પ્રમિશ્ણનું અર્થવું. વાતચિત દરમ્યાન વિનોદનું પ્રમિશ્ણ પર મોહિત થવું. સંકટમાં સપડાયલી પ્રમિશ્ણને સુભદ્રાનું આશ્વાસન. “કારપોરેશન”માં ચુટાવવા જગતવંદને પોતાને માટે ‘વોટ’ મેળવવા સુરેન્દ્ર સાથે લડનાં દાખલ થવું. વોટ આપવા સુરેન્દ્રની ચોકખી ના. સુરેન્દ્ર પર દાઝતો જગતવંદન વેર વાળવાની ધમકી આપતો ચાલ્યો જાય છે. પોતાની મીઠકત સંપૂર્ણ પ્રમિશ્ણ અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે વાતચિત, પ્રમિશ્ણની સંપૂર્ણ નિરાશા, ગરીબીના ખુખારથી ડરતી, કંપતી, પ્રમિશ્ણ બેશુદ્ધ થાય છે.

રૂબરૂ.

દશમ ચોથી.

સ્થળ—ચંદાનું મકાન.

હોળીના ઉત્સવ નિમિત્તે ચંદાને ગાવાનું આમંત્રણ દેવા નંદન સાથે વિનોદનું આવવું ચંદાનો સ્વીકાર વિકૃલ્લએ છૂતી રીતે આવી એજા બેવી. ગાનવાન દરમ્યાન વિનોદનું વિકારવશ થવું. વિકૃલ્લ ચંદાને ફિટકાર દઈ વિનોદને પોતાની સાથે તેડી લઈ જાય છે. ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલી પ્રમિશ્ણ હવે ચંદાના ઘરની સામેની એક ચાલીમાં બળદ સાથે આવી રહેલી છે. તેના પર મોહિત થયેલો નંદન એને પોતાની ગોદમાં લાવી દેવા ચંદાને ઉશ્કેરે છે. ચંદા કબુલ થાય છે.

દશ્ય પાંચસું.

સ્થળ—પ્રમિલાનો ઓરડો.

ઉઝાઉ ખરચ રાખવા માટે ઉર્મિલાનો પ્રમિલાને ઠપકો. પ્રમિલા પોતાની ભૂલ ન સમજતાં ઉર્મિલાને સામો ઠપકો દે છે. ઉર્મિલાનું રિસાઈ જયરામ મામાને ત્યાં જવું. બપોળે દિવસની અપવાસી પ્રમિલાને ચંદા દિલાસો દેવા આવે છે. મીઠા શબ્દોની મોહજાળમાં લઇ મીઠાઈ તથા બે ગિની આપી ચંદાનું જવું. પતિતનું અન્ન ન ખાવા પ્રતિ પ્રમિલાનું આત્માભિમાન. ભૂખના દુઃખનો વિન્ય. પ્રમિલાનું બુદ્ધિભ્રષ્ટ થવું બલભદ્રનું આવવું ભુખ્યા બળભદ્રને મીઠાઈ ખાવા આપવી. બેબાકળી પ્રમિલા તથા બળભદ્ર વચ્ચે બોલાચાલી, દરમ્યાન, ચંદા એની બેનપણી છે એમ જાહેર થવું. પ્રમિલા પતિનો તિરસ્કાર કરે છે. ઉસ્કેરાઈ અર્ધ ગાંડ જેવા ચંદ ગયલો બળભદ્ર ઘરે છાંડી ચાલ્યો જાય છે. સુભદ્રાની સલાહ લેવા જવા પ્રમિલાનો ઠરાવ.

દશ્ય છઠું.

સ્થળ—વિમલચંદ્રનું દિવાન ખાનું.

જલસા નિમિત્ત પૂર ઠાઠમાઠમાં સજ્જ થયલા વિનોદને સુભદ્રા તથા સુરેન્દ્રનો ઠપકો. સુભદ્રાની સલાહ લેવા પ્રમિલાનું આવવું. વિનોદ ફરી પાછો મોહવશ; પ્રમિલાને પાછી ઘેર જવા ન દેતાં જલસો બેવા રોકી રાખવી. બાદ ચંદા નાયકાનું તથા આમત્રેલા અન્ય ગૃહસ્થોનું આવવું. સુરેન્દ્ર પાસેથી વનિતા આશ્રમના ફંડમાં પાંચસો રૂપીયા ભરાવે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમલચંદ્ર વચ્ચે એ બાબત તકરાર વિઠ્ઠલજીનું જવું. ફરી નાયરંગ દરમ્યાન પ્રમિલાને શોધવા બળભદ્રનું ઘસી આવવું. રંગમાં લંગ, બળભદ્ર પ્રમિલાને ઘસડી ઘેર લઇ જાય છે.

ટુપ્પો.

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ—રસ્તો.

એક પાસ ચંદાનું ને બીજી બાજુ પ્રમિલાનું મકાન.

પ્રમિલાને આરડીમાં પૂરી રાખી બળભદ્ર ચાલ્યો ગયો હોવાથી, પ્રમિલાનું બારી વાટે બહાર આવવું. ચંદાના ઘર નીચે નંદન તથા જગતવંદનની ચંદા પ્રતિ મૂર્ખ ચેષ્ટાઓ જોતાં પ્રમિલાનો પુરૂષ જાતિ પ્રતિ નિરસ્કાર, પતિના આશ્રય વિના સ્ત્રીઓ શા માટે સ્વતંત્ર રહી ન શકે ? એમાં શું ? એવા મૂર્ખ ખ્યાલો કરતી પ્રમિલાને વિનોદ આવી ઉત્તેજિત કરી ચાલ્યો જાય છે ચંદાને પ્રમિલાની વાતચિત આશ્વાસનના બહાના હેઠળ ચંદા પ્રમિલાને પોતાને ઘેર લઈ જઈ માળ પરની ગેલેરીમાં લાવી બેસાડે છે. બળભદ્રનું આવવું પ્રમિલાને વેસ્યાના ઘરમાં બેઠેલી જોઈ ઉસ્કેરાઈ જવું. નફ્ટ પ્રમિલાના નફ્ટ જવાબ સંસારથી કંટાળેલો બળભદ્ર શાંતિ શોધવા સંન્યાસી થાય છે.

ટુકડો.

દશ્ય બીજું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું ઘર.

પ્રમિલાની શોધ કરી સૌની સંમતિ લઈ વિનોદે તેને ઘરમાં લાવી રાખી છે. જગતવંદને સુરેન્દ્ર પર વેર લેવાનું એ વિગત પોતાના “પ્રેમઅંધન” પત્રમાં બુદ્ધાંજ સ્વરૂપમાં છાપી મારે છે. પોતાના કુટુંબની નિન્દા ઘર ઘર થશે એવા ભયથી ક્રોધે ભરાયેલો વિમળચંદ્ર પ્રમિલાને ઘર બહાર કાઢી મૂકવા સુરેન્દ્રને ફરમાવે છે, સુરેન્દ્રનું ધર્મ મંકટ. પ્રમિલા પોતેજ ચાલી જવા તૈયાર થાય છે. તીક્ષ્ણ

કટાક્ષોથી વિમલચંદ્ર પ્રમિલાનું ભયંકર અપમાન કરે છે. સમાજનો પોતાના ચરણમાં નમાવાનો દૃઢ મંકલ્પ કરી, પ્રમિલા સુરેન્દ્રનું ઘર તથા ચંદાને ત્યાં રહેવા ચાલી જાય છે.

દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—રસ્તો.

પ્રમિલા માટે કંઈ પ્રબંધ કરવા, સુરેન્દ્રને સમજાવવા વિઠ્ઠલજીનું જવું માધવ સાથે ઉર્મિલાનું સ્નેહમિલન. સંન્યાસી થયલા બળભદ્રનું આવવું. માધવ તથા ઉર્મિલાની વાનગિત દરમ્યાન અચપ્રુચ ગુજરી ગયેલા એક સગાનો વારસો પોતાને મળશે એમ સાંભળતાં વિનોદ અને પ્રમિલાપર વેર લેવા નિશ્ચય કરી વારસો મેળવવા બળભદ્ર ભગવાં દૂર કરી ચાલ્યો જાય છે.

દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું ભવ્ય દિવાનખાનું.

બળભદ્ર વારસો મેળવી વેર લેવા નાદિરને છુપે નામે પ્રમિલાં પાસે આવતા જતો રહે છે. એનીજ સહાયથી એક સ્વતંત્ર મકાન લઈ, ચંદાને હાથે તાલીમ લઈ પ્રમિલાએ ગાનારીનો ધંધો શરૂ કર્યો છે. પ્રમિલાને એ ધંધાથી હાથ ઉઠાવવા, સમજાવવા સુરેન્દ્ર આવે છે વિનોદ અને બલભદ્ર પ્રમિલાનું ગાણું સાંભળે છે, એટલામાં વિનોદને, ત્યાં એકલો જોતાં સુરેન્દ્રનો ક્રોધ. વિઠ્ઠલજી સાથે તેને ઘેર મોકલી દેવો. સુરેન્દ્રની શિઆમણ, પથ્થર પર પાણી. વિમળચંદ્રનું આવવું. પ્રમિલા દોષનું ન સાંભળતાં બન્નેનો તીરસ્કાર કરી ચાલ્યા જવાનું કહે છે.

દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—માધવનું મકાન.

ઉર્મિલાનું વેવિશાળ વિનોદ સાથે થઈ ગયું સાંભળી શોકાતુર થયેલા માધવ પાસે ઉર્મિલાનું આવવું. પ્રેમી યુગલનું આકન્દ. ઉર્મિલાની સચનાથી સુરેન્દ્રને સમજાવવા બન્નેનું જવું.

૧૧૭૬૮

દશ્ય છકું.

સ્થળ—ખગીચા.

સુભદ્રાની બંગડીઓ ચોરી વિનોદે પ્રમિલાને મોકલાવી હતી. એ બંગડીઓ સુભદ્રાની છે એવી ખાતરી થતાં એ પાછી આપવા પ્રમિલાએ સુભદ્રાને બગીચામાં મળવા આવવા બોલાવી છે. સુભદ્રા પ્રમિલાની વાટ જોતી એક બાંક પર બેસી છે. દરમ્યાન જમના અને નંદનનું આવવું. નણુંદ ને ભોળાઈનો પતિ સેવા સંબંધી વાદવિવાદ. જમનાએ છેડાઈ નંદન સાથે દૂર જઈ બેસવું. બાદ પ્રમિલા સુભદ્રાને એક ચિટ્ટી સાથે બંગડીઓ મોકલાવે છે. જમનાનંદનનું ફરતાં ફરતાં આવવું. ફાંકડાઓની ફજોતી.

દશ્ય સાતમું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું દિવાનખાનું.

સુભદ્રાએ પ્રમિલાનો વિચાર છોડી ઉમિલા સાથે લક્ષ કરવા વિનોદને સમજાવવો. વિનોદની અવગણના, દરમ્યાન બંગડીઓ ચોરવા માટે સુભદ્રાએ વિનોદને ટપકા દેવો એટલામાં સુરેન્દ્રે આવી ચોરી અને બલિયાર માટે વિનોદને ધમકાવવો. વિમળચંદ્ર આવી વિનોદનો પક્ષ કરી સુરેન્દ્ર પર ક્રોધ કરે છે. જીવાનીમાં કોણ જખ નથી મારતું? એમાં શું? એમ કહી વિનોદ સાથે ચાલ્યા જવું વિનોદના આચરણ માટે સુરેન્દ્ર તથા સુભદ્રાનો શોક. ઉમિલા અને માધવનું આવવું. વાદવિવાદ દરમ્યાન વિમળચંદ્ર આવી બંનેનું અપમાન કરે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમળચંદ્ર વચ્ચે તકરાર. ગુસ્સામાં વિમળચંદ્ર સુરેન્દ્રને ઘર છોડી ચાલ્યા જવાનું કહે છે. રેખાસે.

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું દિવાનખાનું.

ગાયન બાદ મંડળીનું વિખેરાવું. ઉર્મિલાને વિનોદ સાથે પરણતી અટકાવવા બલભદ્ર (નાદિર) પ્રમિલાને તથા વિનોદને પુનર્લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. પ્રમિલાની આનાકાની. એટલામાં ઉર્મિલાએ આવી વિનોદ સાથે પોતાના લગ્ન થતા અટકાવવા પ્રમિલાને વિનવવી. બહેન ખાતર ભોગ દેવા પ્રામલાની ખુશી. પુનર્લગ્ન કરવા સ્વીકાર. જયરામે આવી ઉર્મિલાને બળાતકારે લઇ જવી. દેખડો.

દશ્ય બીજું.

સ્થળ—જગતવંદનનું મકાન.

નંદન તનમનને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. તનમન કબૂલે છે. જગતવંદનની નાખુશી, નંદનનો, “આર્ટ” બતાવી તનમનને પરણી જવાનો નિશ્ચય. જમના પાસે વિમળચંદ્ર, વિકુલજી તથા મ્યુનિસિપાલ ષાટર ઘેલાલાઇનું આવવું, ખરબચડા રસ્તા, ગંદકી અને પાણી ન મળવાની ફરીઆદ કરવી. જમનાનો ગભરાટ. આખરે વિકુલજીની સૂચનાથી પ્રથમ પતિ સેવા અને પછી લોક સેવા. કરવાનો મંત્ર સ્વીકારે છે. નંદનનો “આર્ટ” તનમનને પરણી જવું.

દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—લગ્ન મંડપ.

બળભેરીથી વિનોદ સાથે ઉર્મિલાનું લગ્ન કરી નાખવા વિમળચંદ્ર અને જયરામની ધાંધલ સુરેન્દ્રે આવી લગ્ન પ્રતિ વિરોધ કરવો વિમળચંદ્ર અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે તકરાર એટલામાં બહેનને બચાવી લેવા પ્રમિલાનું આવી ચઢવું. પ્રમિલાનો તિરસ્કાર બળભદ્ર (નાદિર) ના સૂચવ્યાથી માધવે આવી પ્રમિલા અને વિનોદ વચ્ચે થએલા પુર્નલગ્ન સર્ટીફિકેટ રજુ કરવું. વિમળચંદ્ર નાસીપાસ થાય છે પ્રમિલા વિનોદને હાથે માધવ અને ઉર્મિલાનો હસ્તમેળાપ કરાવે છે. વિમળચંદ્ર વિનોદને ગુસ્સામાં લાત મારી કાઢી મુકે છે.

દેખડો.

દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું મકાન.

ઉર્મિલા તથા માધવના લમ આદિ, સુરેન્દ્રે એમને પોતાનાજ આશ્રય હેઠળ લાવી રાખ્યા છે તે સંગ્રંધે વાતચિત. એટલામાં વિમળચંદ્ર વિનોદના અસાચાર માટે ખૂબો પાડતો આવે છે. સુરેન્દ્ર એનું સાન્ત્વન કરે છે. બળભદ્ર (નાદિર) ને ત્યાં જઈ વિનોદનો ફેંસલો કરવાનો નિશ્ચય, આદિ, માધવ અને ઉર્મિલાનો પ્રેમવિનોદ.

દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—નાદિરનો ભવ્ય મહેલ.

ગાનતાનમાં ગુલતાન બની બેઠેલા વિનોદને વિમળચંદ્રનો કપડો ગુસ્સામાં વિનોદ આપને લાત મારી પછાડે છે. સુરેન્દ્રે આવી વિનોદને સમાધાની પર આવવા સુચવવું. સુરેન્દ્રનું અપમાન. પોલીસને બોલાવીને વિનોદનો ગભરાટ. ચોરેલી મીઠકત પાંદળી સોંપવાને તથા પ્રમિલાની સોજત તથા ઘેર પાછા ફરવાને સુરેન્દ્રનો હુકમ. વિનોદે વિચાર કરવા વખત માંગવો. પ્રમિલા સિવાય બધાનું જવું. બળભદ્રનું દૂષપાવું. આખરે વિનોદ પ્રમિલાને તથા જવા તૈયાર થાય છે. બળભદ્રે આવી તેને રોકવો. બળભદ્રની બાજી. પ્રમિલા તથા વિનોદનો ગભરાટ. બળભદ્રે વિનોદને ઝેર પીવા ઉશ્કેરવો. પ્રમિલા શંકાશીલ થતાં, તેમ કરતાં વિનોદને અટકાવે છે. બળભદ્રનું મૂળ સ્વરૂપે બહાર થવું ગભરાટમાં વિનોદ ઝેર પી જાય છે. ‘પુનર્લમ્ થતાં સુધી પ્રમિલા પવિત્ર હતી’ એવો વિનોદનો ખુલાસો. બળભદ્રનો પશ્ચાત્તાપ વિનોદ મરી જાય છે. દુઃખથી ઘેરાયેલી પ્રમિલા ગાંડી થઈ જાય છે. દરમ્યાન સુરેન્દ્ર, માધવ અને ઉર્મિલાનું આવવું બળભદ્ર પોતાની મીઠકતની વારસ ઉર્મિલાને ઠરાવી, દ્રસ્ટી તરીકે સુરેન્દ્ર અને માધવને નીમે છે. આદિ બળભદ્ર આત્માઘાત કરી મરે છે. રેખલો.

હતિશ્રી:

કૃષ્ણાપિહિમસ્તુ.

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

ૐ

શ્રી અપરમાત્મને નમઃ ૭ કે

શ્રી

“એમાં શું?”

નાટકના ગાયનેા.

૧

મંગળા ચરણ.

દયા નીધી મંગળ કર, ઓ દુઃખાળ,
 લય હર, સુખ કર, દુઃખ હર સર્વ કાળ;—દયા.
 ધર્મ કર્મ કેરી ક્ષતિ, અતિ,
 આર્થ સમાજ તણી અધો ગતિ,
 કાપકુમતિ, આપ સુમતિ, એજ સત્ય સંસારે સંપા
 અન્તિ હરી, ચાન્તિ ભરી,
 સદ્જ્ઞાને સન્માર્ગે બળ બુદ્ધિ વાળ,—દયા.

૨

ઉર્મિલા—ક્યાં નાસે આ મદધેત્રી (૨)

પ્રમિલા—તુજ ત્રાસે (૨) માન છોડેલી,

ઉર્મિલા—અંગ અંગમાં. અનંગ રંગમાં,

જતી ઉમંગમાં, મોડન સંગમાં

લટવા રસ હેલી.....ક્યાં.

રક્ત વર્ણ બન્યું સુખના મારા પરની દાઝે,

પ્રમિલા—બટક બોલી આ ચટક વાણી તારા સુખમાં ના છાંચે

ઉર્મિલા—હજ્યાં નેણ દીતાં થઈ લાગે આતુર હર્ષન કાળ;

પ્રમિલા—કઈ યુવતીના અંતરમાં ના રસીયો દંથ બિલ્લર;

ઉર્મિલા— પડ પંથે બેઢી બેઢી—ક્યાં,

પ્રમિલા—^૩છે સમજ સમય બલવાન,

ફેરવે ફેશનનું એ સુકાન,—છે.

કસ કસતી કંચુકીની તો પ્રમદા એ કરી લુલ બાંય,
પારસી જવાં પોલકા ત્યાં તો આબ્યાં ફેશન માંય;
ટકાઉ રેશમી સાડી સુંદર બોશકોટ થઇ ત્યાંય;
સીફેશનને એ સ્થાન મળ્યું, જથી સર્વોક દેખાય;
અખંડ ઠંથ કલાપ ચિન્હ સૌભાગ્ય વતિનું ગણાય;
આજ બાલ કપાળ ઉપરના સેલુનમાંહી કપાય;
પવન તેવી પૂઠે નહિ કંઈ હાણુ—ફેરવે

તનમન—^૪સુંદર સાહેબારે, મને શાને લીધી તારી બાથમાં ?
નંદન—રોક્યું હૈયું રહ્યું નારે હાથમાં,.....સુંદર.

તનમન—આ શું સાહેબોની એટીકેટ છે ?

તું તો જન્ટલ મેન અપ હુ ડેટ છે,

નંદન—પ્રેમ મંદિરનું ચુંબન ગેટ છે.

એ તો ગૃહસ્થાઇની સરટીકીકેટ છે,

સદા રહેવું રમણીઓના સાથમાં;

તનમન—સોનેરી બળમાં પાડી બુલ બુલ ?

નંદન—થઈ ખરેખર એકજ બૂલ—શાને.

જગત—^૫રશોડે રાંધવા ચાલો,

નંદન—મને શેઠ બાફવાનું ચાલો—રસોડે.

જગત—હતા લડવઘયા શુરા પુરા, ત્યારે લેતા! ખરછી બાલો;

તાકાત ગઇને હાથે કલમ લઇ, પીતા ચાહનો પ્યાલો;

નંદન—મમિની કહે હવે કલમને બદલે,

કડછી હાથમાં ઝાલો—રસોડે.

જગત—આલો નંદનજી પાણીડે જઈયે, હાંડા ગાગર લઈ હાલો;
 જીયાને ચટણી માટે મગનો લાવજે તાજે મસાલો;
 નંદન—શેઠજી તળશે મજાયા, મેદાનમાં
 લજશે વિકલ લાલો.....રસોડે.

સૂરેન્દ્ર—પતિ પત્નીનું જોડણું, એજ સત્ય સંસાર છે,
 ખીજ સ્નેહ શાન્તિ તણું, વ્યર્થ અન્ય વ્યવહાર છે,
 = —જગતમાં નથી સુખ લક્ષ સમાન;
 દેવો પણ કરે સન્માન,.....પતિ.
 મમતા ખીલે માનવ જીવન બંધાય,
 ધાયે ધાયે મલે દૂર, દૂર ધરથીના થાય;
 શૃંગાર પ્રેમ કડ્ડા નીતિના પાઠ પુરા સમજાય છે
 ગ્રાહ્યાખાતું, પાચવજીવન, એ ખીલેસ્થિર થાય છે:—
 .....પતિ.

ચંદા—આજ પિયા રચના રહો, ચયના કરો,
 સેજ સુંદર છઈ;
 બસંતઢી બહાર, કયસી ચાંદની છવાઈ—આજ.
 ઇશકઢી નદીયાં બહાઓ, જીયરા પીયરા ડુલાઓ,
 પ્રેમકે ઝુલે ઝુલાવો, જરતીયાં મન બાઈ;—આજ.
 મોરિ ગત છુરી બધ, તૂમકા બિચાર નહિ,
 સેજરીયાં સૂની પરી, દેતી હું મયે ઢોહાઈ;—આજ.

પ્રમિલા—સુખ આશા વાદળી વરસ્યા વિષુ વિખરાઈ,
 મૂર્તિ મંત વિપદ કાળ વંટોળીયે ધવાઈ;—સુખ.
 ટપક્યું જુલે એક નહિ, મનની મને સમાઈ
 મરે ન, મારે તૃષ્ણા તિખ્ખી ઘટમાં હાય જરાઈ;—સુખ.

ચંદ્ર—નયના કસુંબી કર આયે,

શ્યામ બોલો, કીસ બીધ રચના બિતાઈ,

કોનો સોતનને કીની દીરાઈ—નયના.

બલ બિખરે હય, બાલ તિલકના, નયનોમે નિંદ ભરી

તુલસીકી માલા તુટ ગઈ હયે, અબ કરોના ચતુરાઈ;

બયરતસે મેં રી નેહા લગાઈ,

પ્રીત મોરી છાંડદી;

કુખજ કો તો બચત દીયો થો

અબ કોનસે મન (૩) લલચાઈ.....નયના.

ચંદ્ર—કાયલીયાં કુક સુનાવે,

—કીસ બીલી બસંત બહાર.....કાયલીયાં.

કોન સખી મોહિ બસંત સુનાવે, મેચે તલસું બારબાર

પાપી પપેયા પિયુ પિયુ બોલે, પિયા પરદેશી ચાર;—કાય

જીયા પિયા બીન જલે દીન રચના, જોખનવા દીન ચાર,

મયેં નવ જોખના જોગન બલુંગી,

પિયા મીસન દુશ્બાર—કાયલીયાં.

નંદન—અમે તો ઇશકનાં બંદા—મસ્ત થઈ ઇશકમાં ફરીયે

બનાવી ઇશકના ફંદા—અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

જમાનો ઇશકનો આ છે, નમુના ઇશકના અહીં છે

ઇશકની આગમાં બળતા, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

અદબતા ઇશકમાં કંઈ છે—મજબના ઇશકમાં કંઈ છે

અમ બ સહુને સદા કરતા, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

વેનોહજી શાને સંલુછી એ મન લાવે

સમજાવ દર્શાવે—

નયન નીચાં લાળી મલ પતી આવે

જેખન જોર કરી લચાવે—શાને,

અંતર વાણી સિમત થકી સમજાવે

વચન વદતાં કંઈ લળી લળી જાયે—

દીલ કંઈ દબાવે, મન કંઈ બહેકાવે

બાવરી એ બાળા મુખે કંઈ કંઈ બકાવે—શાને.

||ધવ—ઓ લલના ચાણી, કંકુ ધન્ય તમારી વાણી,

વદતાં પથર પર પાણી—ઓ લલ

બડબડા પણ થતો સુવાળો, સ્નેહ સાગર ધોવાતાં

સુંદર મનહર ઘાટ ધરે સંસાર હથોડે દીપાતાં—ઓ લલ.

||મિલા—પ્રકૃતિ સમ કુશળશિલ્પા વિસ્ફુલ્લપતે નામનગમલા;

ઘડાયેલો એવો જન પૂર, દેવો પણ જને નમતાં;

||ધવ—પડ્યા બંધ એ ઘાટ ઘડાતાં, પથરતે પથર રહી જતા,

||મિલા—સમાજ ચરણે સી ચગદાતાં,

દેવો દેશ દુઃખે તણ જતાં—ઓ લલ

||મિલા—કાહે આખ તુમ આએ હો મેરે દ્વારે

સૌતન સંગ જાણે, રસ પાગે અનુસંગે પાગે—કાહે.

ગુદી ગુદી ખલીયાં કરે ન હર રંગ—અબ,

વહી બચો જન યુવતી સંગ અનુરાગે—કાહે.

પ્રમિલા—હિલ હય વહી જીસ દિલમે' મહેબબત હો કીસીકી
 હય આપ વહી જીસમે' શરાફત હો કીસીકી
 કયું હાલુ મને વસ્લ લગાને નહીં દેતે
 માનુક હો તુમ યા કે અમાનત હો કીસીકી

(યયર)

ચમાકો દેખ કર મય કીલસે યું કહેતા હય પરવાના
 બે ચાહો જલના ઇશકમે' મુજ સાહી જલ બના
 ચમાકી બે કરારી કો કહાં પહોંચેગા પરવાના
 લરજના, યર યરાના, સરકટાના, સાફ જલ બના
 હો તો હય ઉન્હે રંરક તો હો મેરી બલાસે
 જલ જમ અગર જ મેનેકી આદત હો કીસીકી

૧૬

સૂરેન્દ્ર—મિથ્યા બ્રમ છોડ (૨) બરે બરીલી

બતિ ગુણુ કમેઈ પ્રેરક,

બુદ્ધિ કર્માનુસારિણી—મિથ્યા.

ખરખર લાધે બાર (૨) અસપર બેસે અસ્વાર

પૂજે પીપળ સંસાર, ગૃહે બાવળ બહુ માર

બતિ ગુણુથી હાં ગુણુથી;

ગાય ભેંસ દે દૂધ, પૂજે ગૌમાત જન બુદ્ધ

સરિતા સર્વે શુદ્ધ છતાં શ્રેષ્ઠ મંગા રૂઢ

યાનારી કુળ ઉદ્ધારિણી, ના સંહારિણી

બતિ ગુણુથી—હાં ગુણુથી—મિથ્યા.

૧—દિલની વાતો ન સમજાય

મુરખ મન કાં તું હરખાય—દિલ.

તન અર્પણ આતુરતાપૂર્વક; જગમાં પ્રેમ ગનાય,
ચંચળ મનનો ચટકો ક્ષમનો ચત્તિ । બની સરી બધ

અંતે જગમાં હાંસી થાય—દિલ.

નરનારી નાદાન પરસ્પર—તચન દર્શ બધાય;

વિકાર ઉભરો શાંત ચતાં ધિક્કાર પ્રદર્શિત થાય;

એ તે પ્રેમ કેમ કહેનાય—દિલ.

ઉસ્તાદ—ખેલત હોરી રાધે શ્યામ,

શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ એમ—ત્રિશુવન ભૂપ શ્યામ—ખે.

ધતસેધાઈ, શ્રિષુભાનદુલારી, ઉતસેધાયેશ્રીકૃષ્ણ મુસારી

ઉડતચુલાલ, લાલભયેબાદલઅયસીલીલાકરીધનરશ્યામ

રંગભર ભારત હય પીચકારી, મિંજ ગઈ

સારી, રાધેધ્યારી;

ગોપી મંગલ ગાવત આનંદ બધાઈ

બજે ગે કુલ ગામ—ખેલ.

પ્રમિલા—મિલકે બધયોરે ગુમાની,

તોરી સાંવરી સુરત પે લુભાની—મિલકે.

જે તુમ મેરો નામ ન જનો, મેરો નામ દીવાની

એક દીનડેરે આઓ હમારે પુત્ર કરેં મીજબાની—મિ.

જે તુમ મેરો ગાંવ ન જનો ગાંવ હય ગોકુલધાની

કુંજ ગલીમેં બાસ હમારો, માનેક ચોક નિશાની—મિ.

તનમન—બૂલી સલુણા હું સાત ભાન બૂલી

પ્રેમ મહુલીની ચણતરમાં મણતર ગણતર ભુલી—

નંદન—પ્રેમ વિષયના પારંગતને મણવાનું શું કામ,

પ્રેમ મંદિરના રહેવાશીને કાલેજમાં શું કામ;—બૂલી,

તનમન—તુજ હૈયા હિંડોળે હિંચવજ,

લાડ જાણેલા આલા સડાવજ,

નંદન—ધીરે ધીરે નયનીયાં નય વજ;

ખીયા પાકીટ પર હાથ ન ચલાવજ,

તનમન—એથી તો એક આટ [છે] અણમુલી;—બૂલી

તનમન—બનો બાનુઓ પુરખાવાળી,

જગત—રાખો મોઢું ધુ ઘટમાં ઘસી—મનો.

તનમન—ચક્ર પાઉડર ને ખુટ પેટી ઠાટથી;

કરે ઠઠારો બની ડાલી,

ફેશનને એટીકટથી થઈ ગઈ બરેલી થેલી ખાલી;

જગત—હાય મારી ગાલી તો દમણ આલી;—મનો.

નંદન { વરલી બેન્ડસ્ટેડને ચોપાટીની થશે સૂતી બહોળ

તનમન—ડાલીનીનાના ખાલી—ખાંકને મારશેલાતકોરગોક

જગત—હાય આપ ફેશે મુંબઈના મવાલી;—મનો.

ઉરમિલા—શીખો શીખો રસીકવર, લેતાં શીખોને રસ દ;

પાઠ પઢાવે પિયુને પ્રમદા, રીતી નથી અજાણ—શીખ

પોયા થેયાના પંડિતજી!, રસ સાગરનું દ્યો કંઈ જ્ઞાન.

કેમ રીસાયે, કેમ લોભાયે, કેમ માનુની મૂક માન,—

એક અપળ ઇશારે, રસીયાનો રૂંધાયે બન,

લેદાયે અંતર નિરાન,

રીઝાયે રસીલીના પ્રાણ;

લેદુને પડે પિછાણ એ શું સમજ નાદન—શીખો.

કોઈ દિન હય હુઆ લેલો ધીસીકો કલ્પે મુઝ તરસે,
 જોઆ નહિં સક્તિ મેરી જાં ફીર નયે સરસે;
 હો અપ્રે ખાસસે, અગર ખરસે તોયું ખરસે,
 યસે મેહ ખરસતા હયે, હમરે લીઃ એ તરસે.

(શયર)

૧૬—ક્યામત હય ધીસીકો પ્યાર કરના ઈમ ઝમાનેમે,
 કમ્બાકા સામાના રખ્યા હુવા હય, દીલ લગાનેમે;
 ૧૭—મીલા હોગા ધીસીકો, ખાવકા અચ્છે મુકદ્દરસે,
 હુવા હોગા ધીસીસે—વરલ હમતો ઉઝર તરસે.

ઇતિ શ્રી

૬

રામામ.

ટેલીફોન નં. ૧૦૫૪

રૂસ એન્ડ કંપની.

૩૭૫ હોરનબી રોડ, કોટ, મુંબઈ.

સ્ટીલ બાસ્કેટ, સલીઆ ગેલવેન ઇઝ શીટ્સ, સ્ટે
બેલીંગ હુપ્સ, તીનપ્લેટ્સ, કાંટાના તાર, ગેલવેનાઈઝ
તથા સ્ટીલના તારો, લોખંડ તથા ગેલવેનાઈઝ પાઇપ્સ,
એલ્યુમીનમ જરમન સીટવર વગેરે વેલાયતથી મંગાવી
આપનાર તથા કમીશન એજન્ટ.

માલેક:—રૂસ્તમજી હોશાભાઈ તાતા.

આ પુસ્તક “ જૈતએડવોકેટ પ્રેસ ” ઠે. લીકાંટા વાડી, અમદાવાદમાં શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસે છાપ્યું છે અને રાયલ નાટક મંડળીના માલેક માટે છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે.
ટે.—એડવર્ડ થીઅંટર, કાલ્યા દેવી રોડ, મુંબઈ.

